

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע | על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, כביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, חג הפסח תשפ"ו

בית יעקב

יראת יעקב

זכות שלש מצוות שענינם דם נגאלו ממצרים

ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם (יב ז).

אפשר לרמוז הטעם למה צוה הקדוש ברוך הוא שיתנו הדם בשלשה מקומות, שתי המזוזות והמשקוף, והיה די במקום אחד. ואפשר, דהנה איתא בזהר הקדוש (ח"ב ג) דשלש מצוות ששמו ישרא"ל הם שעמדו להם לקצר הקץ ולהפדע מהמצריים, והם: שמירת גדה, ושלא בא שום אחד על שום אשה באסור בין יהודית בין מצרית, ושלא עשו לעבדים להמיתם. והנה, שלש מצוות אלה עקרו דם, שהנה הגדה היא דם, והבא על שום אשה באסור סתמא לגבי דידה גדה היא, הרי דם גם כן, והשופך דם הרי דם, הרי שלשה מיני דם שסמרו ישראל שלא עברו על שום אחד מהם. והקדוש ברוך הוא ישתבח שמו אל אמונה ואין עול, צדיק בדינו, משיב לאיש כפעלו, וכנגד שלשה מיני דמים אלה ששמו ישראל צוה להם לתן הדם בשלשה מקומות, להראות למחבלים ולהודיעם שבדין הוא מציל את ישראל, על ששמו שלשה מיני דמים: (פיתוחי חותם)

במצוות הפסח נרמזו המתקת הדינים והגאולה ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מדרים יאכלהו (יב ח).

מצונו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שער הפסוקים בפרשתו), נגזר עליהם להשתעבד במצרים ארבע מאות ושלישים שנה כמגן חמשה אלהים, וכמו שצאמר (להלן פסוק ט) 'מושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, כחשבון המקרא הזה היה נגזר עליהם להשתעבד במצרים, שהוא כמגן חמשה אלהים, ומרב זכותם וצדקתם נהפכו להם לרחמים. ובכל מצוה ומצוה שצוה הקדוש ברוך הוא לישראל לעשות בפסח, יש בהם רמזים על ענין הנס והגאולה. והנה צלי אש גימטריא ת"ל, לרמוז שחמשה אלהים שנגזרו עליהם להשתעבד, נתבטלו הדינים ונשרפו. ומה שאמר כאן ומצות, הנה 'מצוה גימטריא ע"ב ס"ג, לרמוז דעל ידי שמות הו"ה נתמתקו שמות אלהים ונתבטלו הדינים. על מדרים, מדרים מלא גימטריא מ'לכות', לרמוז דכל הדינים הבאים על פרעה ועל מצרים הכל מאת מלכות השמים שהיא שכינת אל רם ונשא, ואנו עושים המדרים לומר, כשם שהמצריים מדרו אותנו, כך שכינת עזנו שהיא גימטריא 'מדרים' [מדרה] אותם: (פיתוחי חותם)

טעם אמירת 'פסח מצוה ומרור'

ואמרתם זבח פסח הוא לה אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים (יב כז).

עבודת הפסח

הכנות רבות דרושות לאדם מיישראל קדם חג הפסח, יותר מכל מועד אחר. נקיון החמץ מן הבית, הכנת המצות ושאר צרכי החג, דורשים מאמץ רב. ואחר שהכין האדם את עצמו כראוי בערב החג, עתה באה עבודת החג עצמו. והנה, בהגדה של פסח מובא מאמר רבן גמליאל, כי עקר ההגדה היא הזכרת 'פסח מצוה ומרור', וכל שלא אמרם בפסח לא יצא ידי חובתו. מבאר כי זהו עקרו של יום.

דקדוק גמול ה' יתברך

בבאר הדבר כתב רבנו זיע"א (בגדי השרד, הגדה של פסח), כי 'פסח' הוא לשון חמלה וחנינה, ומצוה בגימטריא 'הציל' (55), ומרור בגימטריא 'מות' (446). ובא הדבר לרמוז על הנהגת הקדוש ברוך הוא ביציאת מצרים, שהיה מלא חמלה וחנינה להציל את ישראל, ובאותו זמן ממש התמלא עברה להמית את המצרים ולנגפם.

טעם זה צריכים גם עם ישראל בבואם להודות לה' בכל שנה ושנה בליל הסדר על נסיו שעשה עם אבותינו ועמנו, להזכיר את שלשת הדברים הללו: 'פסח, מצוה ומרור', להודות לקדוש ברוך הוא על שנגן את מצרים ואותם הציל.

רמוז ההוכרה בפסוק

חובה זו נרמזת כאן בפסוק, שבתחלה הזכרה אמירת ישראל 'זבח פסח הוא לה, אשר פסח על בתי בני ישראל הרי כאן הזכרת 'פסח'. אחר כך נאמר 'בנגפו את מצרים הרי זו הזכרת 'מרור'. ולבסוף 'ואת בתינו הציל' היא הזכרת המצוה, שהיא גימטריא 'הציל'.

רמז נוסף יש כאן, בתבות שבסוף הפסוק: 'צידק העם וישתחוו. תבת 'ישתחוו' עולה בגימטריא כחשבון התבות 'פסח מצוה ומרור' (עם הכולל) (730), לומר שהשתחווי ישראל מתוך כך שהבינו באופן עמק את ענין שלשת המצוות שנגטו כאן להזכיר ולעשות, שצוה להם הקדוש ברוך הוא לעשות ולהזכיר בפה, משום שבהם נרמזה כל גאלת מצרים, ובהן יודו לקדוש ברוך הוא על כל חסדיו אשר הפליא עמם לעשות.

מרירות השעבוד ועמל התורה

על מדרים יאכלהו (יב ח).

בקשת ישראל לזכות למרירות בעבודת הבורא

בפסח מצרים צוה הקדוש ברוך הוא את ישראל לאכל את הפסח יחד עם מצות ומרורים, וטעמים גדולים ונסתרים יש בדבר. אמנם, גם בפסח דורות קצת מצות אכילת המרור, וענינה כפשוטו הוא לזכר מרירות השעבוד במצרים.

וכתב רבנו זיע"א (בגדי השרד, הגדה של פסח) להטעים ולבאר את הדבר, שבשעה שסמרו המצרים את חיי ישראל במצרים, לא זו בלבד שלא הטיחו דברים כלפי שמים חלילה, וקבלו עליהם את הדין באהבה, אלא היו מבקשים לקבל מרירות זו, אלא שצקו שלא תהיה המרירות לתועלת עבוד המצרים הרשעים, אלא להפצי שמים. וקבל הקדוש ברוך הוא את בקשתם, ונתן להם קשי ומרירות בעמל התורה, שלבסוף מתהפך למתיקות שאין גדולה הימנה.

שמחת הצדיקים בצער עמל התורה

נמצא, שאכילת המרור בליל הסדר באה לזכרון טוב, שמשום שסמרו המצרים את חיי ישראל במצרים, ונתאו למרירות זו בשביל עבודת הבורא, לכך זכו למרירות התורה, ששמחה היא לישראל.

ובגמרא (שבת פח) מובא מעשה, שראה מין אחד את האמורא רבא יושב ועוסק בתורה ברב שקיעות ועמל, ומתוך עינו בסגיא היו אצבעותיו נפצעות ומתמלאות דם. אמר לו אותו מין: 'עם פזיו אתם, שהקדמתם פיקם לאזניכם, ואמירה לשמיעה, והרי עדין בפזיותכם אתם עומדים, שהיה לכם תחלה לשמע ורק אחר כך לקבל, ואלו אתם אמרתם נעשה ונשמע'. אמר לו רבא: אנו הולכים עם הבורא באמונה שלמה ובתמימות, ועל כן נאמר עלינו (משלי יא ג) 'תמות ישרים תנחם, אך אחרים שאינם נוהגים כמונו, עליהם נאמר (שם) 'יסלף בגדים ישרים'. נמצא, ששמח רבא שמחה גדולה בצער שהצטער על התורה, וראה בו מקור לגאולה ונגהות הלב בדרכי ה', וקר היא דרכם של ישראל ההולכים עם ה' בשלמות.

באור יעקב

והגדרת לבנד ביום ההוא לאמר

לצד זאת, כדי להתפלל בכונות גדולות, סדר רבי מסעוד לעצמו סדור תפלה עם כל הכונות הדרושות, כעין סדור הרש"ש להמקבל רבי שלום שרעבי זיע"א [המלא בכונות התפלה לפי תורת הח"ן והקבלה], וכאשר סיים להכין את הסדור, הביא אותו לפני אביו רבנו "אביר יעקב". רבנו עין בסדור וראה שבגנו אכן בקי בקיאות עצומה בתורת הקבלה, ושמחה גדולה עד מאוד מלאה את לבו.

אז אמר האב לבנו כדברים הללו: "בסדור זה אני רואה שאתה בקי גדול בקבלה, ואת כל מה שלמדת אהה זוכר ומבין היטב. אך דע לך בני, שאת כל הכונות האלה אני מכון אותם בשעה שאני מריח את הטבק (שכן רבנו 'אביר יעקב' היה רגיל ביותר בהרחת טבק תמידין בסדור). כן צריך אתה לדעת בני, הוספך ואמר לו אביו, "שכל מה שכתוב בספר 'עץ חיים' - הוא ספרו בקבלה של המקבל האלקי רבי חיים ויטאל זיע"א, אשר כתב ממה ששמע וקבל ממורו עיר וקדיש רבנו הארי"ז"ל - כתוב הוא אחת מני אלהי מכל מה שצריך לכון בחכמת הקבלה".

את הדברים הללו אמר רבנו יעקב לבנו רבי מסעוד כאשר ישבו יחדו בחדר הלמוד של רבנו "אביר יעקב", חדר שכל קירותיו היו מלאים בספרי קדש. אז הרים רבנו יעקב את ידיו כלפי כתלי החדר ואמר לבנו רבי מסעוד: "דע לך בני, אם כל החדר הזה היה מלא דפים כתובים בכונות של קבלה מהרצפה עד התקרה, גם אז לא היה מספיק לי לכתוב את כל הכונות הטמונים בתוך ספריו של רבנו הארי"ז"ל, ומי שזוכה מראים לו מן השמים הכל".

ספר בקדשו כ"ק האדמו"ר הבבא סאלי זיע"א: היה פעם, בה חפץ אביו מרן רבי מסעוד זיע"א, בנו של רבנו "אביר יעקב" זיע"א ללמד מפי אביו, רבנו את תורת הקבלה בספריו של רבנו הקדוש הארי"ז"ל. נגש רבי מסעוד לאביו והפציר בו רבות שילמד אותו את תורת הקבלה. נענה לו אביו רבנו אביר יעקב ואמר לו: "לפני שאני מלמד אותך את תורת הקבלה בספרי רבנו הארי"ז"ל, עליך להיות מוכן לכה. ולכן קדם לכן עליך לטרוח ללמד לבד את תורת הקבלה ולהתיגע בה כדי שתזכה להבין את תורת האמת בקבלה, ולאחר שתהיה כלי מוכן לכה, אזי אני אלמד אותך את תורת הקבלה".

עשה רבי מסעוד כפי שהורה לו אביו, והתיגע וטרוח רבות בלמוד תורת הקבלה. באחת הפעמים בתוך למודו הרגיש באיזו שאלה שעלתה במחשבתו, נגש לאביו ושאל אותו את השאלה. בשמע אביו רבנו יעקב זיע"א את השאלה, שמח שמחה עצומה על שאלת בנו ואז אמר לבנו: "מהיום ואילך תבוא אצלי בכל חצות לילה עם הספר ואני אלמד אותך. ראיתי לפי שאלתך שבאמת טרחת להבין, וכי עתה יכול אני כבר ללמד אותך".

מני אותו לילה הגיע רבי מסעוד לבית אביו בכל לילה בחצות הלילה, אז היו לומדים בצותא, שכן בשעת חצות היא השעה היותר מסגלת כדי להבין את הקבלה, וכך למדו זמן רב עד אשר סימו ללמד את כל ספרי הארי"ז"ל, ורבי מסעוד נהיה בקי גדול בתורת הקבלה והתמחה בזה מאוד.

קדושת יעקב

הנס נעשה בזכות הצדיקים שיעסקו בתורה בחצות הלילה

הפה מלא מרמה, אותה התורה בטלה ומבטלת, כי לסטרא אחרא הולכת. וזהו שאמר במזמור אחר (שם ג טו-יז) 'ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך, ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחריך', מה כתיב אחרי זה (שם פסוקים טו-כ), 'פיך שלחת ברעה ולשונוך תצמיד מרמה, תשב באחריך תדבר וגו'. והכונה, מאחר שפיך טמאת בדברי רעה ומרמה וכיוצא, מה לך לספר חקי בו מאחר שטמאת אותו, כלי שהוא טמא פסול להקרבה:

העוסק בתורה אחר חצות הלילה בפה טהור תורתו מתקבלת

וזהו כונת הפסוק, **ליל שמרים הוא לה**, דהיינו, חצי הלילה האחרון שמור תמיד לפני הקדוש ברוך הוא, ולפיכך עשה בו נסים לישראל במצרים. ודע לך כי **הוא הלילה הזה לה**, תמיד צריך שיהיה **שמרים לכל בני ישראל**, להיות קמים באותו זמן לעסק בתורה בכל חצות לילה תמיד לדורות עולם. באמת צריך שאותו העוסק בתורה וקם בלילה, להיות פיו שמור מכל דפי, אז תהיה תורתו מקבלת ומרצה לפני המקום. וזהו שאמר אחרי זה **זאת חקת הפסח**, קרי בה 'הפה סח', דהיינו, הפה שיהיה סח בתורה הנקראת 'זאת חקת'. **כל בן נכר לא יאכל בו**, דהיינו, העושה מעשה נכרים ומטמא פיו, לא יעסק בה. ומצינו התורה נקראת בלשון אכילה, כמו 'לכו לחמו בלחמי' (משלי ט ה), וכמו 'לכו שברו ואכלו' (ישעיה נה א), לפי שאינו מן הראוי שפה טמא ישתמש בדבר קדוש, דכשם שהיא קדושה לא ישתמש בה כי אם פה קדוש: (פיתוחי חותם)

ליל שמרים הוא לה להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה שמרים לכל בני ישראל לדתם. ויאמר וגו' זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו (יב טב-טז).

אפשר לרמוז כמו שידוע בזהר הקדוש (ח"א צב) דבחצות הלילה האחרון הקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן, והקם באותו זמן לעסק בתורה, הוא משתתף עם הצדיקים שבגן עדן, כמו שנאמר (שירוש ח יג) 'היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך'. ואפשר, דהנס הגדול שעשה הקדוש ברוך הוא במצרים בחצות הלילה, ראה הצדיקים שעתידים להיות קמים בחצות הלילה לעסק בתורה, ונצטרפה אותה זכות עם הזכות שהיו ביד ישראל, ועשה להם הנס הגדול הזה:

הפה שעוסק בתורה צריך להיות טהור מדיבורים רעים

והנה העוסק בתורה צריך שישמר פיו מלדבר דברים רעים, ואפלו דברים בטלים, כי אינו מן הראוי שהפה שישתמש בו קדש, ישתמש בו טמאה, ועל זה הדבר הזהיר בזהר הקדוש (ח"ב רסג) ודברי המוסר. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים לד יג) 'מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב', כי הנה [התורה] נקראת 'חיים' ונקראת 'טוב'. וזהו 'מי האיש החפץ חיים' היא התורה, 'אהב ימים לראות טוב', הוא שקם בלילה לעסק בתורה הנקראת 'טוב'. מי שחפץ להשגת התורה הוא 'נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה' (שם פסוק יד), כי אם יהיה